

Julemandssyndromet og andre risici forbundet med julen

Lars F. Ovesen

Julemanden, julekortene, juletræet med sin pynt, julesangene og ikke mindst madretterne er for langt de fleste danskere ensbetydende med trykthed, glæde, hygge og samvær. Overdreven nydelse af alkohol og mad samt stress, jag og urealistiske forventninger (f.eks. til antal gaver) er imidlertid også forbundet med højtiden. Øget forekomst af en række skader på krop og sjæl må derfor forventes. Disse vil, med udgangspunkt i den videnskabelige litteratur, blive beskrevet i denne artikel.

Er julen skadelig for børn?

Der har været en ophidset debat blandt psykiatere om, hvorvidt det er godt eller dårligt for børn at tro på julemanden [1]. Det har været fremført, at mange børn har det dårligt med, at deres forældre bedrager dem. Dette standpunkt understreges klart af *Sereno* [2], som skriver: »Barnets glæde ved juleaften er i virkeligheden en følelse af lettelse. Julemanden er væk i endnu et år. Den konstante fornemmelse af at blive bedraget og snydt, eller løjet for af forældrene er endelig bragt til op-hør«.

Heldigvis viser videnskabelige undersøgelser, at børn kun i en kortere årrække tror på julemanden, og ydermere at børnenes forventninger til julen er begrænsede.

En større undersøgelse af børn og deres forældre viste således, at når gennemsnitsbarnet er 7,01 (SD: 1,48) år gammelt, tror det ikke længere på julemanden, og jo smarter barnet er, desto hurtigere finder det ud af sandheden [3]. Forklaringen, som de adspurgte forældre hyppigst brugte for at overbevise deres børn om julemandens eksistens, var, at »julemanden bor på Nordpolen«, selv om enhver burde vide, at julemanden bor i Grønland.

Godt halvdelen af de adspurgte forældre brugte også forklaringer som: »julemanden kommer kun med gaver til artige børn«, og »julemanden ved, om børn er artige«. Det er derfor ikke så mærkeligt, at børnene ikke følte nogen skuffelse, når

de fandt ud af, at julemanden ikke fandtes. Således påvistes en invers sammenhæng mellem graden af forældrenes påvirkning og deres børns skuffelse ved at kende sandheden ($r = -0,28$; $p = 0,05$). Det var karakteristisk, at børnene lod som om, de troede på julemanden for at glæde forældrene (en særlig opvakt dreng fortalte, at han var henrykt over at kunne narre sine forældre, fordi de havde løbet om hjørner med ham så længe). Den hyppigste reaktion blandt forældrene var bedrøvelse (40%), når deres børn opgav troen. Forfatterne kunne derfor konkludere, at barnets erkendelse af julemandens manglende eksistens var vanskeligere at acceptere for forældrene end for børnene.

Spørgsmålet om, hvor store forventninger børn har til julen, er især søgt besvaret ved at studere børns tegninger af symboler for julen, f.eks. julemanden, juletræet eller julepynten, idet det må antages, at de pågældende symboler er stærkt forbundet med julens belønninger (f.eks. gaver), og at ændringer i børnenes måde at tegne disse symboler på, især størrelsen (julemand og juletræ) og brugen (julepynt) af symboler, er forbundet med ændringer i børnenes forventninger til højtiden.

Den slags undersøgelser viser, at børns forventninger til julen er meget små. En undersøgelse omfattede børn mellem otte år og ni år, som blev bedt om at tegne et juletræ med julepynt ti dage før og ti dage efter jul [4]. I undersøgelsen kunne man ikke påvise ændringer i højden eller arealet af det tegnede juletræ før og efter jul (kun bredden fandtes signifikant større ($p < 0,01$) før julen end efter julen). Der var heller ikke ændringer i brugen af julepynt på tegningerne. En kontrolgruppe blev bedt om at tegne en kaffekop (med rette anset for at være et neutralt objekt). Kontrolgruppens tegninger viste overraskende en signifikant øget brug af pynt – håndtag, underkop, ske og damp – efter julen end på tilsvarende tegninger før julen, mens størrelsen (højde, bredde og areal) af kaffekoppen ikke var signifikant forskellig. Ærgerligt nok diskuterer forskerne ikke dette overraskende fund.

Der er prestige i at udveksle julekort

Julen er karakteriseret ved en udveksling af ligeegyldige julekort, ofte fra personer, man kun har et perifert kendskab til. Baggrunden er sandsynligvis den prestige, der er forbundet med at afsende mange julekort, formentlig i håb om til gengæld at modtage et tilsvarende antal. Undersøgelser tyder på, at denne hypotese er korrekt.

VIDENSKAB OG PRAKSIS | STATUSARTIKEL

I et af de relativt få studier, der er gennemført, undersøgte man, hvilken betydning social og økonomisk status og kvaliteten af julekort havde for responsraten [5]. Personer med henholdsvis høj status (læger og sagførere) og lav status (andre beskæftigelser) blev tilfældigt udvalgt. To slags julekort blev brugt, henholdsvis af høj kvalitet (et smukt billede af engelsk julestemning) og af lav kvalitet (et blankt kort med et stort, stærkt farvet »Glædelig Jul« skrevet i hånden med en filtpen). Omkring halvdelen af kortene af høj kvalitet blev sendt fra personer med høj status til henholdsvis højstatus- og lavstatuspersoner, mens den anden halvdel blev afsendt af lavstatuspersoner til de samme grupper. Tilsvarende blev omkring halvdelen af lavkvalitetskortene afsendt af personer af høj status til henholdsvis højstatus- og lavstatuspersoner og den anden halvdel fra lavstatuspersoner til henholdsvis høj- og lavstatuspersoner. Resultaterne viste, at 78% af respondenterne fandtes blandt personer, som modtog julekort fra højstatusafsendere, mens kun 22% responderede på julekort fra lavstatusafsendere, selv om de modtog højkvalitetskort. Det er interessant, at så mange (20%) faktisk svarede afsenderen, fordi modtagere og afsendere ikke kendte hinanden.

Afsendelse af julekort kan være forbundet med anden risiko end ikke at få et julekort til gengæld. En kvinde blev indlagt med en amputeret tredje finger [6]. Hun fortalte, at da hun førte kortet ind i postkassen, smækkede postkasselågen ned over fingrene. Da hun reflektorisk trak hånden til sig, blev fingeren amputeret af den skarpe lågekant. Det lokale postbud kunne også fortælle, at næst efter gale hunde var postkasselåger den største risiko for arbejdsskade.

Andre risici

Julegaver kan medføre ganske uventede diagnostiske problemer [7]. En ung, tidligere rask pige blev indlagt akut en uge efter juleaften med diagnosen cyanose som følge af methæmoglobinæmi. Ved indlæggelsen var hun angst og havde symptomer på øvre luftvejsinfektion. Rensning af huden med alkohol i forbindelse med blodprøvetagning fjernede den blå misfarvning. Yderligere anamnese afslørede, at hun havde benyttet blåfarvet sengetøj, som hun havde fået i julegave, og at sengetøjet havde misfarvet hendes hud. Efter en grundig afvaskning forsvandt »cyanosen«.

Traumatiske læsioner

Traumatiske øjenskader opstår i forbindelse med håndtering af juletræet er mest almindelige. En undersøgelse fra England viste, at øjenskaderne primært er overfladiske sår på cornea, og at de fleste læsioner opstår under pyntningen af juletræet [8].

Fælder man selv sit juletræ, kan man risikere beskadigelse af n. phrenicus med paralysie af diaphragma. Dette blev påvist hos en familiefar, som under den årlige udflugt forstrakte højre n. phrenicus, da han, liggende på sin højre side med en håndsav savede stammen over på det udvalgte træ [9].

En ung mand fra Danmark fik hæmatom og absces på halssenen efter at have deltaget i en julefrokost, hvor deltagerne morede sig med at tildele håndkantslag til sidemandens nakke-region efter indtagelse af hver enkelt genstand [10].

Og et advarende ord til voksne, som planlægger at iføre sig julemandskostume og lege julemand. Det kræver mange års træning at blive lige så smidig som den rigtige julemand til at komme op og ned ad skorstenene. Adskillige personer er kommet slemt til skade ved at benytte skorstenen som indgang til huset. Kliniske fund ved fastklemning i en skorsten er postural asfyksi, hud- og luftvejsforbrændinger og blødninger, under ét betegnet »julemandssyndromet« [11].

Allergi

Kontaktallergi over for julens planter forekommer hyppigt. For eksempel er urticaria ikke ualmindelig blandt gartnerne, der dyrker julekaktus [12]. Allergi over for juletræet synes også at være almindeligt forekommende [13]. I en undersøgelse kunne 24% af allergiske pædiatriske patienter fortælle, at deres

symptomer (astma og næseklø) kunne fremprovokeres ved kontakt med et juletræ [14]. En transitorisk irritativ dermatit er hyppigere forekommende end allergi. Den opstår oftest i forbindelse med pyntning af juletræet, men er spontant remitteret, når julemiddagen serveres.

En 44-årig kvinde havde tidligere fået stillet diagnosen *bird fanciers lung*, som følge af allergi over for sin undulat [15]. Den uheldige undulat blev aflivet, og kvinden kom sig hurtigt. En måned senere, omkring juletid, hentede hun sit kunstige juletræ frem, og hendes lungesyntomer vendte tilbage. Det viste sig, at juletræet var et yndet opholdssted for den afdøde undulat. Små mængder fugleprotein afsat på træet havde fremprovokeret hendes symptomer, en usædvanlig allergisk reaktion på julen.

VIDENSKAB OG PRAKSIS | STATUSARTIKEL

Kardiovaskulær sygdom

Undersøgelser har vist, at flere patienter dør af blodprop i hjertet i juledagene end i resten af året [16]. Grunden til overdødeligheden kan være en akut øget belastning af hjertet som følge af overdreven fødeindtagelse. I en engelsk undersøgelse har man vist, at indtagelse af en julefrokost medfører et 30% højere minutvolumen [17]. Det undersøgte måltid, som bestod af kylling, postej og et glas vin (5,88 MJ), blev af forfatterne beskrevet som et »standardfestmåltid«. Når man påtænker, hvad der normalt sættes til livs ved en dansk standardjulefrokost, kan man forvente en endnu højere belastning af hjertet. Det skal dog nævnes, at forsøgspersonerne var enige om, at måltidet var uventet beskedent i julefrokostmæssig sammenhæng.

Konklusion

Nærværende oversigt viser, at julen uden tvivl kan være årsag til en række uheldige virkninger for befolkningen. Det skal desuden bemærkes, at listen af risici ikke er udtømmende. For eksempel viser undersøgelser, at julen medfører en højere risiko for indtagelse af forskellige fremmedlegemer (bl.a. elektriske julelys) [18], en højere forekomst af veneriske sygdomme som følge af øget seksuel aktivitet [19] og en højere suicidalhyppighed [20]. Det kan således ikke udelukkes, at en afskaffelse af julen ikke kun vil øge middellevetiden i den danske befolkning, men også den kvalitetsjusterede levetidsforventning.

Korrespondance: Lars F. Ovesen, Hjerteforeningen, Hauser Plads 10, DK-1127 København K. E-mail: Lovesen@hjerteforeningen.dk

Litteratur

- Nelms BC. Santa Claus: good or bad for children? *J Pediatr Health Care* 1996;10:243-4.
- Sereno R. Some observations on the Santa Claus custom. *Psychiatry* 1951;14:387-96.
- Anderson CJ, Prentice NM. Encounter with reality: children's reactions on discovering the Santa Claus myth. *Child Psych Hum Develop* 1994;25:67-84.
- Rodin PA, Vaught GM, Simpson WE. Christmas tree drawings before and after Christmas: a re-examination. *Percept Motor Skills* 1971;33:365-6.
- Kunz J. Social class difference in response to Christmas cards. *Percept Motor Skills* 2000;90:573-6.
- Godwin Y, Wilson D. Pre-Christmas traumas: the guillotine letter box. *Br J Plastic Surg* 1999;52:600.
- Barron L, Biem HJ. Post-Christmas blues: a rare cause of cyanosis. *Can Respir J* 2001;8:39-40.
- Brazier. Eye damage from Christmas trees. *Lancet* 1984;2:1335.
- Tiede RH, Hover JR, Davies SF. Unilateral phrenic nerve paralysis from cutting down a Christmas tree. *South Med J* 1994;87:1161-3.
- Buchwald C. Absces på halsen efter julefrokost. *Ugeskr Læger* 1992;192:1112-3.
- Boglioli LR, Taff ML. "The Santa Claus syndrome" entrapment in chimneys. *J Forensic Sci* 1995;40:499-500.
- Paulsen E, Skov PS, Bindeslev-Jensen C et al. Occupational type I allergy to Christmas cactus (*Schlumbergera*). *Allergy* 1997;52:656-60.
- Wyse DM, Malloch D. Christmas tree allergy: mold and pollen studies. *Can Med Assoc J* 1970;103:1272-6.
- Szeyko GH, Stout B, Burrell R. Hypersensitivity reactions to Christmas tree extracts. *Ann Allergy* 1969;27:461-4.
- Baverstock AM, White RJ. A hazard of Christmas: bird fancier's lung and the Christmas tree. *Respir Med* 2000;94:176.
- Otto W, Hempel WE, Goebel H. Festtageseffekt beim Herzinfarkt. *Zeitschr Gesamt Inn Med* 1975;30:231-6.
- Cowley AJ, Stainer K, Murphy DT et al. A non-invasive method for measuring cardiac output: the effect of Christmas lunch. *Lancet* 1986;2:1422-4.
- Norberg HP, Reyes HM. Complications of ornamental Christmas bulb ingestion. *Arch Surg* 1975;110:1494-7.
- Wellings K, Macdowall W, Catchpole M et al. Seasonal variations in sexual activity and their implications for sexual health promotion. *J Royal Soc Med* 1999;92:60-4.
- Buechley RW, Riggan WB, Hasselblad V et al. SO2 levels and perturbations in mortality. *Arch Environment Health* 1973;27:134-7.

Ugeskrift for Læger (... som det kunne have set ud)

Så blev de måske mindre farlige bagefter

Skønt præhospital intubation således var en relativt sjældent udført procedure blandt alle tilskadekomne, udførtes den dog hos en betragtelig del af de kritisk, potentielt livstruende tilskadekomne.

Diagnoser kan føre til meget

Oftest danner en klinisk diagnose grundlag for »udbrud af lussingesyge« i børnehaven.

Undgå at diagnosticere i det første år

... og hvis cancersygdom diagnosticeres inden for et år efter påvist VTE, er det forbundet med forhøjet risiko for spredning.

Sprogbehandlerne

TEGNING: GUNNAR BREIDING.

